

<https://doi.org/10.38190/ope.12.1.10>

Stručni rad / Professional paper

JACANJE PODUZETNIČKIH KOMPETENCIJA KROZ PRIMJERE DOBRE PRAKSE

Ružica Stanić, mag.oec.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku
Trg Ljudevita Gaja 7, 31000, Osijek
E-mail: ruzica.stanic@efos.hr

Marija Ileš, mag.oec.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku
Trg Ljudevita Gaja 7, 31000, Osijek
E-mail: marija.iles@efos.hr

Julia Perić, izv.prof.dr.sc.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku
Trg Ljudevita Gaja 7, 31000, Osijek
E-mail: julia.peric@efos.hr

SAŽETAK

Fokus poduzetništva prestaje biti isključivo pokretanje poslovnog pothvata. Na poduzetništvo se sve više gleda kao na kompetenciju koja je potrebna kako bi se, bez obzira koji karijerni put odabrali, mladi uspjeli nositi s promjenama i izazovima s kojima se cijeli svijet trenutno suočava. Poduzetništvo kao kompetenciju posebno treba promovirati kroz obrazovanje čija je uloga razvijanje vještina i sposobnosti nužnih za osobni i profesionalni razvoj. Upravo je zbog toga razvoj poduzetničkog obrazovanja u zadnjih dvadesetak godina jedan od glavnih ciljeva Europske unije i njezinih država članica. Razlog sve većeg interesa za poduzetničkim obrazovanjem je svijest da se poticanjem poduzetničkog razmišljanja mlade ljude usmjerava na proaktivno i odgovorno djelovanje i upravljanje vlastitim životom i profesionalnom karijerom. Poduzetničko obrazovanje omogućava pojedincima da razviju vještine koje će ih učiniti neovisnijima, asertivnijima, bolje pripremljenima na promjene i odgovore na sve izazovnije zahtjeve okruženja. Za potrebe ovoga rada istraženi su primjeri dobre prakse u Europi i u Republici Hrvatskoj na razini osnovnoškolskog, srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja, a koji za cilj imaju razvoj poduzetničkih kompetencija. Komparativna analiza primjera dobre prakse poticanja poduzetničkog obrazovanja može poslužiti kao dobar temelj za unaprjeđenje već postojećih i razvoj novih programa poduzetničkog obrazovanja.

Ključne riječi: poduzetništvo; poduzetničko obrazovanje; EntreComp

1. UVODNA RAZMATRANJA

Uvriježeno je mišljenje kako se poduzetništvo veže uz pokretanje poslovnog pothvata, no takva percepcija predstavlja njegovu užu definiciju. Prema GEM istraživanju (2017) poduzetništvom se smatra bilo koji pokušaj pokretanja novog poslovnog pothvata (koje može rezultirati samozapošljavanjem), kreiranje nove poslovne organizacije ili pak ekspanzija postojećega poslovnog pothvata. No, u posljednje vrijeme sve se veća pažnja usmjerava na razvoj poduzetništva kao važnog segmenta ljudskog karaktera, a koje pripada široj definiciji poduzetništva. Šira definicija poduzetništva podrazumijeva rad pojedinca, bez obzira gdje živi i radi, na osobnom razvoju, kreativnosti, samopouzdanju, inicijativi i orijentaciji na akciju, odnosno uspješnu realizaciju ideje (OECD, 2015).

Uzimajući u obzir kako je poduzetništvo postalo kompetencija koju je potrebno jačati kod svakog pojedinca, Europsko vijeće (2006) označilo ju je kao jednu od osam ključnih kompetencija koje bi svi trebali imati. Ono se odnosi na razvijanje i jačanje poduzetničkih vještina i sklonosti, što uključuje jačanje inicijative, kreativnosti, samostalnosti, preuzimanja odgovornosti za upravljanje vlastitim životom i upravljanje projektima od ideje do njihove realizacije.

Rad nastoji ukazati na zajedničke karakteristike, vještine i kompetencije uočenih kod poduzetnika koje im omogućavaju smislenije i uspješnije djelovanje, a čiji se razvoj može i treba poticati i kod osoba koje svoj profesionalni put ne vide u samozapošljavanju. Jedan način poticanja razvoja poduzetničkih vještina i kompetencija je kroz poduzetničko obrazovanje. U radu se daje osvrt upravo na ciljeve poduzetničkog obrazovanja i na njegovu ulogu u stvaranju okruženja koje njeguje poduzetnički način promišljanja i djelovanja u različitim kontekstima. Uz primjere dobre prakse poticanja poduzetničkog obrazovanja kroz osnovnoškolsko, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje, u radu se analizira stanje poduzetničkog obrazovanja u Republici Hrvatskoj i daje osvrt što se treba i može napraviti kako bi poduzetničko obrazovanje bilo još prepoznatljivije i bolje.

2. KARAKTERISTIKE PODUZETNIH OSOBA

Današnje se okruženje može okarakterizirati kao izuzetno dinamično, nesigurno i promjenljivo. Pandemija uzrokovana virusom Covid-19 pokazala je kako promjene dolaze iznenadno, a od pojedinca se očekuje da ima razvijene poduzetničke kompetencije koje će mu pomoći da bude spreman prilagoditi se i dati brzi odgovor na te promjene.

Poduzetničke kompetencije su prepoznate kao nužne kod svakog pojedinca, one postaju osnova za osobno ispunjenje i razvoj, zapošljavanje, društvenu uključenost i aktivno građanstvo. Znanja, vještine i stavovi koje bi trebala posjedovati svaka osoba prikazani su na Slici 1.

Slika 1. Znanja, vještine i stavovi poduzetne osobe

Znanja	Vještine	Stavovi
<ul style="list-style-type: none"> • Saznanje o raspoloživim mogućnostima kako bi se prepoznale one koje odgovaraju vlastitim osobnim, profesionalnim i/ili poslovnim aktivnostima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vještine planiranja, organiziranja, analiziranja, komuniciranja i izvještavanja. • Razvijena samostalnost, samopouzdanost i kritičko razmišljanje. • Vještine inovativnosti i kreativnosti. • Vještine stvaranja projekata i njihove provedbe. • Sposobnost kooperativnog rada i sposobnost rada u timu. • Razvijene sposobnosti samosvjesti i samoefikasnosti, prepoznavanja vlastitih prednosti i slabosti. • Sposobnost proaktivnog djelovanja i pozitivnog reagiranja na promjene. • Sposobnost procjenjivanja i preuzimanja rizika kada je to opravdano. • Razvijeni interni lokus kontrole i sposobnost preuzimanja odgovornosti za svoje postupke. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sklonost preuzimanju inicijative. • Pozitivan stav prema promjenama i inovacijama.

Izvor: Obrada autora prema Ferk Novaković i Bogdanović (2011).

Prema istraživanju koje je proveo Svjetski ekonomski forum (2020) najtraženije vještine pojedinca su, između ostalog, kritičko promišljanje, aktivno učenje, inovacija, sposobnost rješavanja kompleksnih problema, kreativnost, preuzimanje inicijative, vođenje i društveni utjecaj, otpornost prema promjenama, emocionalna inteligencija i pregovaranje. Sve su ovo vještine koje krase uspješne poduzetnike, a čiji se razvoj treba poticati i kod onih koji svoju karijeru ne vide u samozapošljavanju. Nažalost, još je uvijek veliki broj obrazovnih programa koji i dalje zanemaruju važnost tzv. Mekih, odnosno poduzetničkih vještina koje omogućavaju pojedincu da bude spreman i za poslove koji trenutno niti ne postoje. Ipak, broj obrazovnih programa koji razumiju važnost razvoja poduzetničkog načina promišljanja i djelovanja iz godine u godinu raste. Takvi programi poznati su kao programi poduzetničkog obrazovanja.

3. ULOGA I ZNAČAJ PODUZETNIČKOG OBRAZOVANJA

Poticanje poduzetničkog načina promišljanja kroz obrazovanje može biti, prema Huđek i Širec (2019), važno iz nekoliko razloga. Prvo, obrazovanje pruža pojedincima osjećaj neovisnosti, autonomije i samopouzdanja. Drugo, obrazovanje osvještava ljude o alternativnim izborima za karijeru. Treće, obrazovanje širi horizonte pojedinaca, čime se ljudi bolje pripremaju za percepciju prilika i konačno, obrazovanje pruža znanje koje pojedinci mogu koristiti za razvoj novih poduzetničkih mogućnosti.

Hou i suradnici (2019) smatraju kako bi poduzetničko obrazovanje moglo poboljšati sposobnost pojedinca da identificira tržišne prilike i potencijalne rizike. Poduzetničko obrazovanje je sredstvo za pružanje poduzetničkog znanja, njegovanje poduzetničkog duha, poboljšanje poduzetničke sposobnosti i psihološke kvalitete. Sukladno tome, poduzetničko obrazovanje ima pozitivan utjecaj na individualni poduzetnički stav i sposobnost.

Hach i sur. (2017) navode kako je na samom početku razvoja poduzetničkog obrazovanja njegov glavni cilj bio poticanje studenata na stvaranje novih pothvata, dok se u novije vrijeme naglašava i poduzetništvo kao način razmišljanja i ponašanja kako bi se potaknulo učenike i studente da prepoznaju prilike u svom okruženju, preuzmu odgovornost za svoje postupke, povećaju svoj socijalni kapital, povećaju razinu potrebe za postignućem i budu inovativni i kreativni u pronalaženju rješenja za različite osobne i društvene probleme.

3.1. Ciljevi poduzetničkog obrazovanja

Prema Gibb (2003) poduzetničko obrazovanje razvija poduzetničke vještine, poduzetničke osobine i poduzetničko ponašanje. Ciljevi poduzetničkog obrazovanja mogu se svrstati u tri grupe kojima teži većina poduzetničkih programa (Gibb, citirano kod Oberman Peterka, 2008):

1. Naučiti razumjeti poduzetništvo,
2. Naučiti biti poduzetan,
3. Naučiti biti poduzetnik.

Oberman Peterka, Perić i Delić (2016) definiraju kako se prvi cilj poduzetničkog obrazovanja odnosi na razvoj širokog razumijevanja poduzetništva – uloga poduzetnika i poduzetništva u modernom društvu i gospodarstvu. Ovaj cilj je prvi korak za pripremu ljudi za razvoj poduzetničke karijere, a usmjeren je na cjelokupnu populaciju, kao i grupe koje su posebno zainteresirane za poduzetništvo. Navedeni cilj postiže se kroz razna predavanja koja su organizirana za studente na svim razinama obrazovanja, ali i širu populaciju te pružanje korisnih i relevantnih informacija putem medijskih kampanja i/ili seminara.

Drugi je cilj usmjeren na osposobljavanje pojedinaca za preuzimanje odgovornosti za svoje obrazovanje, karijeru i život, odnosno osposobljavanje pojedinaca za poduzetnički pristup životu. Rezultat poduzetničkog obrazovanja jest spontano poduzetničko djelovanje ljudi u svim životnim situacijama. Cilj se ostvaruje putem raznih treninga koji imaju naglasak na

poduzetničkom procesu i/ili timskom radu i projektnim zadacima kao dvjema komponentama karakterističnima za suvremene organizacije.

Treći cilj poduzetničkog obrazovanja govori o pripremanju pojedinaca da postanu poduzetnici te da budu spremni upravljati novim poduzećem. Cilj se ostvaruje kroz simuliranje okruženja i „vježbanje“ poduzetništva unutar nje te kroz rad na stjecanju osnovnih vještina i informacija o tome „kako“ pokrenuti i voditi malo poduzeće i „kako“ biti poduzetnikom.

Ova tri cilja mogu se ostvariti kreiranjem obrazovnih programa koji će biti usmjereni na edukaciju o *poduzetništvu* (šire razumijevanje poduzetništva), *pomoću poduzetništva* (razvoj poduzetničkog načina promišljanja i djelovanja) i *za poduzetništvo* (pokretanje poslovnog pothvata). Ovakvim obrazovnim programima stvara se autentičnije okruženje u kojem su ciljevi učenja usklađeni sa zahtjevima današnjeg društva.

4. POTICANJE RAZVOJA PODUZETNIČKIH KOMPETENCIJA KROZ OBRAZOVANJE NA EUROPSKOJ RAZINI

Važnost poduzetničkog obrazovanja, odnosno razvoja poduzetnosti kod pojedinca prepoznata je i u okviru strateških ciljeva Vijeća Europe. Ono je 2002. usvojilo okvir tzv. osam ključnih kompetencija koje bi svaki pojedinac trebao razviti tijekom života, tj. koje će razvijati cjeloživotnim učenjem. Ovaj okvir naglašava potrebu „oslobađanja“ unutarnjih potencijala svakog pojedinca, kako bi stekao više samopouzdanja i bolje se nosio s izazovima budućnosti. (Miljković Krečar, 2010, 418)

U Strategiji Europa 2020 naglašeno je kako je važno usmjeriti nastavne planove i programe na kreativnost, inovacije i poduzetništvo. (Strategija Europe, 2010, 16) Razlog tomu je činjenica da potrebe na tržištu rada nisu usklađene s trenutnom ponudom radne snage. Stoga ima za cilj stvoriti uvjete koje omogućuju stjecanje novih vještina, kako bi se sadašnja i buduća radna snaga mogla prilagoditi novim uvjetima na tržištu i omogućila im se promjena karijere, kao i da doprinese smanjenju nezaposlenosti i povećanju radne produktivnosti.

U dokumentu pod nazivom Oslo agenda za učenje za poduzetništvo iz 2006. godine predstavljene su preporuke Europske unije za razvoj poduzetničkog učenja u obrazovanju. U njoj su dane smjernice na koje se načine mogu ojačati poduzetničke kompetencije (Ferk Novaković i Bogdanović, 2011, 144):

- podržati korištenje pedagoških metoda temeljenih na praksi gdje su učenici uključeni u pokretanje i vođenje poduzeća (npr. vođenje mini-poduzeća) – posebice u programima srednjih škola,
- usvojiti inovativne metode za obuku o konkretnom projektu poduzeća (studije slučaja i druge interaktivne metode, poput rada na projektima tvrtke i sl.),
- uklopiti evaluaciju sustavno u svim programima. Najučinkovitija procjena je neovisna i komparativna (tj. trebalo bi ju provesti prije početka te nakon završetka programa).

Europska komisija u dokumentu *Promišljanje obrazovanja: ulaganje u vještine za bolje socio-ekonomske rezultate* iz 2012. godine navodi kako bi države članice trebale poticati poduzetničke vještine kroz nove i kreativne načine poučavanja i učenja od osnovne škole pa nadalje, uz naglasak na srednje i visoko obrazovanje kroz koje se stvara mogućnost na pokretanje poduzeća kao odredišta za karijeru. Iskustvo iz stvarnog svijeta kroz učenje temeljeno na problemima trebalo bi biti ugrađeno u sve discipline i prilagođeno svim razinama obrazovanja. Prema tom dokumentu, svi mladi ljudi prije napuštanja obveznog obrazovanja trebali bi steći barem jedno praktično poduzetničko iskustvo. Pri tome, praktično iskustvo ne znači nužno da će učenik uistinu i pokrenuti poduzetnički pothvat. Dokument naglašava da vještine poput rješavanja problema, kritičkog mišljenja, suradnje i proaktivnosti mogu i trebaju biti razvijene kod svih ljudi bez obzira koji karijerni put izabrali.

Kako bi se potaknuo razvoj obrazovnih programa koji neće dopustiti pogrešno iskorištavanje ili neiskorištavanje ljudskog potencijala, Europska komisija je 2018. godine kreirala Europski okvir kompetencija za poduzetništvo (EntreComp) kao referentni okvir za objašnjenje što se podrazumijeva pod poduzetničkim načinom razmišljanja i djelovanja. EntreComp okvir mogu primjenjivati akteri kroz formalno i neformalno obrazovanje, kroz cjeloživotno učenje, škole i sveučilišta, a u svrhu razvoja poduzetničkih kompetencija. EntreComp daje preporuke koja su znanja, vještine i stavovi ljudima potrebni da bi bili poduzetni i stvorili financijsku, kulturnu ili društvenu vrijednost za druge. To bi značilo da je preuzimanje inicijative, mobiliziranje resursa bez obzira na njihovu ograničenost i provođenje ideje u djelo važno, koliko pri pokretanju poslovnog pothvata, toliko i za realizaciju, primjerice, školskog projekta.

EntreComp model sastoji se od tri glavna područja kompetencija: **ideje i prilike**, **resursi** i **djelovanje**. Razvoj ovih kompetencija podrazumijeva da osoba ima sposobnost transformiranja (1.) ideja i prilika (2.) posredstvom angažiranih resursa u (3.) aktivnosti koje stvaraju kulturne, društvene ili komercijalne vrijednosti (Europska komisija, 2018). Za svako od tih područja definirao je još po 5 kompetencija koje bi trebao razviti svaki pojedinac (Tablica 1).

Tablica 1. EntreComp: Europski okvir za poduzetničke kompetencije

Ideje i prilike	Uočavanje prilika – korištenje mašte i sposobnosti za identificiranje prilike.
	Kreativnost – razvijanje kreativne ideje, te nova rješenja za postojeće i nove izazove.
	Vizija – posjedovanje vizije, te poduzimanje akcija za njezino ostvarenje.
	Vrednovanje ideja – procjena potencijala ideje, te iskorištavanje najbolje ideje.
	Etičko razmišljanje – procjena posljedica i utjecaja ideje na društvo u cjelini.
Angažirani resursi	Samosvijest i samoučinkovitost – identifikacija vlastitih snaga i slabosti, te vjera u sebe.
	Motivacija i ustrajnost – biti odlučni na pretvaranje ideje u akciju, te biti strpljivi.
	Mobilizacija resursa – upravljanje materijalnim, nematerijalnim i digitalnim sredstvima potrebnih za pretvaranje ideje u djela.
	Financijska i ekonomska pismenost – procjena troška realizacije ideje.
	Mobiliziranje drugih – inspiriranje drugih, te poziv na akciju.
Aktivnosti koje stvaraju kulturne, društvene ili komercijalne vrijednosti	Preuzimanje inicijative – prihvaćanje izazova.
	Planiranje i upravljanje – pravilno postavljanje ciljeva, određivanje prioriteta i biti fleksibilan na promjene .
	Suočavanje sa neizvjesnošću i rizikom - nastojati smanjiti rizik od neuspjeha.
	Timski rad – umrežavanje, razvoj vještina za suradnju s drugima, te kvalitetno rješavanje sukoba.
	Učenje kroz iskustvo – učenje iz uspjeha i neuspjeha (svojeg i tuđeg).

Izvor: Obrada autora prema Europskoj komisiji, 2018.

Razvoj poduzetničkih kompetencije može doprinijeti unaprjeđenju kvalitete života pojedinca, a danas se poduzetnost smatra jednom od temeljnih pretpostavki uspješnog života svakog pojedinca i društva.

U nastavku rada prikazani su primjeri razvoja poduzetničkih kompetencija na svim razinama formalnog obrazovanja u odabranim zemljama članicama Europske unije.

4.1. Razvoj poduzetničkih kompetencija u osnovnoškolskom obrazovanju

Uz zadani okvir osam ključnih kompetencija koje bi svaki pojedinac trebao razviti tijekom života, Europska komisija (2006) dala je i preporuke za jačanje pojedinih poduzetničkih kompetencija primjerenih određenom uzrastu polaznika.

Tako se u osnovnoškolskom obrazovanju fokus treba staviti na jačanje kreativnosti, razvoju sposobnosti preuzimanja odgovornosti za svoje postupke i poticanju proaktivnosti i inicijative. S obzirom na prirodnu radoznalost, djeca kroz aktivno učenje mogu razviti poduzetnički način razmišljanja i djelovanja, ali i razumjeti ulogu poduzetnika u zajednici.

Izvrstan primjer poticanja poduzetničkog načina razmišljanja može se vidjeti na primjeru luksemburških osnovnih škola. U Luksemburgu polaznici šestog razreda osnovne škole (učenici u dobi između 11 i 12 godina) iz predmeta Francuskog jezika se, na temelju strip crtića „Boule & Bill pokreću poslovni pothvat“, bave pokretanjem poslovnog pothvata. Polaznici koriste matematički program u kojemu se rade osnove za uvod u financijsku analizu. (Europska komisija, 2006)

Nadalje, prema autorima Thorsteinsson i Denton (2003) u osnovnim i nižim srednjim školama u nekoliko zemalja (Finska, UK, Island i Norveška) izvodi se program „Natjecanje mladih izumitelja“. Ovaj program namijenjen je djeci od 6 do 16 godina. Cilj mu je potaknuti kreativnost učenika, razviti njihove ideje i raditi na jačanju vještina rješavanja problema.

Autori Do Paço i João Palinhas (2011) navode kako je program Junior Achievement – Young Enterprise (JA-YE) koji se provodi u Portugalu namijenjen učenicima prvog i drugog razreda osnovne škole, a počeo se provoditi 2006./2007. godine. Za cilj ima provoditi aktivnosti koje pomažu učenicima da istraže i shvate koja je uloga obitelji u lokalnom gospodarstvu, kako upravljati resursima, osvijestiti ih koja je odgovornosti i koje su mogućnosti svakog građanina u svojoj zajednici.

Metode koje se koriste za promicanje otvorenijeg načina razmišljanja prema poduzetništvu uključuju rad na projektima, igre uloga, jednostavne studije slučaja i posjete lokalnim poduzećima. Riječ je o aktivnostima koje su najviše namijenjene onima koji najbolje uče kroz praktične primjere. Programi povezani s poduzetništvom mogu uspješno kombinirati kreativnost, inovativnost i jednostavan koncept poslovanja posebno u kasnijim fazama osnovnog obrazovanja (npr. učenici preuzimaju inicijativu i prodaju proizvode na školskim tržnicama itd.). Djeca od rane dobi mogu učiti na razvoju i jačanju poduzetničkih vještina, bez obzira odaberu li oni jednog dana poduzetništvo kao svoju karijeru ili ne.

4.2. Razvoj poduzetničkih kompetencija u srednjoškolskom obrazovanju

U srednjoškolskom obrazovanju, iako postoje predmeti koji se mogu koristiti za učenje o poduzetništvu, takvo se učenje vrlo često oslanja na inicijativu škola i nastavnika kao i podršku lokalne poslovne zajednice te se najčešće odvija kroz izvannastavne aktivnosti. Na ovoj razini obrazovanja treba se, prema Europskoj komisiji (2006), raditi na razvoju poduzetništva kao mogućnosti samozapošljavanje i razvoja karijere. Također, programi mogu biti posebno usmjereni na učenje o poslovanju u praksi, na primjer rad studenata na vođenju fiktivnog mini-poduzeća. Rad na vođenju mini poduzeća ima za cilj simulirati način na koji poduzeća rade u stvarnom poslovnom okruženju. Upravo kroz vođenje mini poduzeća, učenici rade na razvoju i jačanju upravljačkih vještina, uče raditi u timu te razvijaju samopouzdanje.

Poduzetništvo je kao poseban obvezni predmet uključen u nastavni plan i program u svim srednjim školama u Poljskoj. Wach (2008) navodi kako je predmet „Osnove poduzeća“ obavezan predmet u svim opsežnim srednjim i strukovnim školama u Poljskoj, a koji za cilj ima uključiti razvijanje poduzetničkih stavova, sposobnosti rada u timu, razvijanje pre-

govaračkih vještina, kao i razvijanje interesa za vođenje vlastitog posla. Polaznici uče o različitim oblicima ulaganja te o sposobnost predviđanja i profitabilnosti gospodarskih pothvata.

U Austriji je poduzetništvo dio nastavnog plana i programa srednjeg tehničkog i strukovnog obrazovanja. Hermann i suradnici (2005) navode kako učenici na predmetu vode fiktivno poduzeće te rade na pokretanju poslovne ideje, upravljaju i raspodjeljuju resurse, rade u timu, razvijaju i uočavaju važnosti uspostavljanja partnerskih odnosa i slično.

Njemačka u sustavu srednjeg strukovnog obrazovanja primjenjuje tzv. „Dvojni sustav“, gdje se obuka odvija i u školi i kroz praksu u poduzeću, a u „Master fazi“ mladi uče kako osnovati vlastito poduzeće. Takva obuka ima za cilj, ne samo stjecanje potrebnih upravljačkih kompetencija, već i poticanje poduzetničkih stavova i vještina pripravnika. (Fürstenaun, Pilz i Gonon, 2014)

4.3. Razvoj poduzetničkih kompetencija u visokoškolskom obrazovanju

Misija svake visokoškolske ustanove trebala bi imati za cilj razviti znanje studenata i naučiti ih kako se ponašati i reagirati u određenim okolnostima. Dakle, visoko učilište djeluje kao inkubator znanja; pruža kontrolirano i sigurno okruženje u kojem učenici mogu otkriti i razviti svoje vještine i kompetencije, steći nova znanja, osjetiti „okus“ izazova/uspjeha/neuspjeha, razumjeti sebe i druge te poboljšati svoju kreativnost, autonomiju i odgovornost. Prema Oberman Peterka, Delić i Perić (2016), kroz rad na razvoju proaktivnosti, inovativnosti, preuzimanju odgovornosti pojedinca te spremnosti na preuzimanje rizika u donošenju odluka i rješavanju problema, pojedinac se priprema za nesigurne i kompleksne uvjete koji djeluju u okruženju.

Na sveučilišnim studijima, poduzetničko obrazovanje ogleda se kroz pružanje specifične obuke o pokretanju i vođenju poduzeća. Poduzetničkim obrazovanjem potiče se razvoj poslovnih ideja studenata. Nastava o poduzetništvu uglavnom je orijentirana prema studentima koji pohađaju ekonomske i poslovne kolegije, dok je nastava dostupna onima koji studiraju druge predmete i fakultete ograničena.

Pojedine visoke škole i fakulteti svjesni su potrebe za poduzetničkim sadržajem te se sve više uvode izborni predmeti i moduli ekonomskog i poduzetničkog sadržaja.

Prema OECD (2019), Sveučilište primijenjenih umjetnosti u Beču na gotovo svim studijskim programima nudi kolegije na kojima se razvijaju poduzetničke vještine studenata. Ovi tečajevi imaju za cilj studentima omogućiti stjecanje vještina koje su potrebne za poduzetničku karijeru; uključujući učenje o razvijanju poslovnog plana, pokretanju i vođenju novog posla. Osim studenata poslovne administracije i menadžmenta, većina tečajeva dostupna je i studentima drugih disciplina koji žele pohađati nastavu poduzetništva.

U Helsinkiju u Finskoj dizajnirana je i razvijena računalna poslovna simulacija koja studentima kroz praktično iskustvo u području uslužnih djelatnosti omogućuje upravljanje različitim aspektima malih i srednjih poduzeća. Prema Ferk Novaković (2018) timovi koji se natječu imaju za cilj da tijekom simulacije upravljaju financijskim, poslovnim i tržišnim

učinkom uslužnog poduzeća na konkurentskim tržištima koji su u skladu s ekonomskim uvjetima te se bave stratezijskim odlukama koja se odnose na širenje poslovanja na nova tržišta. Ključnim područjima prilikom donošenja odluka u simulaciji smatraju se upravljanje ljudskim resursima, investicije, cijene, kvaliteta usluga i marketing.

Obrazovni program CDIO (Conceiving, Designing, Implementing and Operating) na Sveučilištu Linköping u Švedskoj bavi se načinom na koji se poduzetništvo može inspirirati i integrirati u sveučilišni kurikulum, posebno među studentima znanosti i tehnologije. Prema OECD (2019) studenti uče o poduzetništvu kroz paralelno formuliranje i razvijanje poslovne ideje koja mora biti povezana s njihovim usmjerenjem. Razvijaju vještine rada u timu, rade na jačanju osobnih i međuljudskih vještina, ali i vještina koje su usmjerene na razvoj procesa, proizvoda i sustava. Kolegij pokazuje važnost korištenja pristupa utemeljenog na praksi budući da većina studenata nema iskustva u poslovanju i organizaciji rada, upravljanju financijama i menadžmentu.

Prema Europskoj komisiji (2006), sveučilišta bi trebala integrirati poduzetništvo u različite predmete svojih studijskih programa, jer se na taj način može dodati vrijednost svim studijskim programima. Programi bi trebali imati veći fokus na aspekte kao što su osnivanje poduzeća, upravljanje fazom rasta malog i srednjeg poduzetništva te osiguravanje stalne inovacije.

5. POTICANJE RAZVOJA PODUZETNIČKIH KOMPETENCIJA KROZ OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ – ANALIZA STANJA

Poticanje kreativnosti, kritičkog mišljenja, timskog rada, i niz drugih vještina prisutno je u svim razinama obrazovanja i u Republici Hrvatskoj, već od najranije životne dobi djece.

Nacionalnim kurikulumom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NN br. 5/2015) potiče se i osnažuje razvoj osam temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje, među kojima se navodi i „inicijativnost i poduzetnost“. Na temelju toga nastao je projekt *Dječji tjedan poduzetništva*. Projekt se provodio na nacionalnoj razini u predškolskim ustanovama i osnovnim školama. On je zamišljen tako da odgojitelj pripremi nacrt projektnog prijedloga koji je podložan promjenama, a primarno ovisi o interesu djece. Djeca sama izabiru temu koju će istražiti te uz pomoć dostupnih resursa i poticaja odgojitelja na razmišljanje, raspravu i suradnju s drugom djecom, aktivno sudjeluju u realizaciji projekta. Tijekom cijelog procesa, odgojitelj evidentira nastale audio i vizualne sadržaje koji se kasnije prezentiraju roditeljima i široj društvenoj zajednici. U drugoj fazi projekta, veći je naglasak stavljen na obrazovanje djelatnika odgojno – obrazovnih institucija.

Prema dostupnim podatcima, u Republici Hrvatskoj djeluju 643 *učeničke zadruge*, osnovane pri osnovnim i srednjim školama, kao i posebnim odgojno obrazovnim ustanovama. Učeničke zadruge pridonose, između ostalog, razvijanju radnih navika i poduzetničkih vještina, odgovornosti, inovativnosti, kreativnosti, samostalnosti i samostalnom istraživačkom učenju. (Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva, 2022.)

Navedeni primjer zasigurno se može smatrati dobrim primjerom u praksi koji pridonosi razvoju poduzetničkih kompetencija od najranije životne dobi.

Osim obaveznog predmeta Poduzetništvo kojeg u nastavnom planu imaju strukovne škole za zanimanje ekonomist, skladištar i administrator (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2021), u nastavku se izdvajaju primjeri dobre prakse u školama koje su otišle korak naprijed i implementirale predmete i projekte kojima se dodatno nastoji potaknuti učenike na promišljanje o poduzetništvu i jačanju vlastitih kompetencija.

Kao primjer dobre prakse, sa stajališta srednjoškolskog obrazovanja poticanje poduzetničkih kompetencija u Republici Hrvatskoj mogu se izdvojiti strukovne škole koje obrazuju učenike za zanimanje ekonomist te imaju u svoj nastavni plan uvršten izborni predmet Vježbenička tvrtka. Program Vježbenička tvrtka, kako navodi Agencija za strukovno obrazovanje (2009), virtualna je tvrtka koja pridonosi razvijanju poduzetničkih vještina učenika kroz obavljanje poslova koji se i inače obavljaju u realnoj organizaciji. Učenici uz pomoć mentora uče kako se osniva tvrtka, kako se odvija komunikacija, obavljaju financijske transakcije, kako se prezentira proizvod/usluga te u konačnici, kako se evidentiraju nastale knjigovodstvene promjene. Kroz ovaj program učenici na interaktivan i kreativan način dolaze do realnih spoznaja o poslovanju poduzeća.

Nadalje, *Škola poduzetničke konkurentnosti na tržištu rada za gimnazijalce*, projekt je Prve gimnazije u Zagrebu nastao s ciljem povezivanja sustava srednjeg općeg obrazovanja s tržištem rada i povećanje konkurentnosti na tržištu rada (AZOO, 2014). Projekt stavlja naglasak na društveno poduzetništvo.¹

U školski kurikulum za školsku godinu 2021/22 Strukovna škola Virovitica kao predmet izborne nastave ima uvršten *Obiteljski posao* koji ima za cilj potaknuti učenike na pokretanje vlastitog poduzetničkog pothvata. Osim obrade nastavnih sadržaja, značajan dio vremena izdvaja se na praktične vježbe i posjete malim obiteljskim gospodarstvima, seoskim domaćinstvima i sl. Osim toga, Strukovna škola Virovitica provodi *Dodatna nastava (priprema za natjecanje) WSC – Mladi poduzetnik* koja ima za cilj pripremiti učenike za natjecanje kroz izradu poslovnog i marketing plana, poslovne komunikacije te prezentacijskih vještina. Razvijanje poduzetnosti i poduzetničkih vještina u fokusu je i Prve gimnazije Zagreb kroz fakultativnu nastavu *Poduzetništvo za gimnazijalce*.

Nadalje, u okviru ekonomskih fakulteta i visokih škola, počinju se otvarati poduzetnički inkubatori koji za cilj imaju bolje upoznavanje studenata s poduzetništvom, rad na njihovim idejama i učenje o učinkovitoj mobilizaciji resursa. Tako je na temelju sporazuma Visoke tehničke škole u Bjelovaru i lokalne razvojne agencije „Poslovni park Bjelovar“ d.o.o. otvoren studentski poduzetnički inkubator. U njemu studenti osnivaju svoja poduzeća te njime upravljaju još za vrijeme studija. Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva projektu pruža i financijsku potporu. (Vlada Republike Hrvatske, 2010) Studentski

---

¹ Društveno poduzetništvo „u obzir uzima društvenu odgovornost tvrtki prema zajednici, visoka etička načela u poslovanju, kao i intenzivnu brigu za okoliš, zaštitu ljudskih prava i sveopću dobrobit zajednice i društva.“ (Dostupno na: www.poduzetnistvo.prva.hr)

poduzetnički inkubator – SPIN pri Sveučilištu u Puli također je rasadnik poduzetničkih ideja mladih inovatora. Okuplja sve zainteresirane studente sastavnica Sveučilišta i pomaže im u oblikovanju poslovnih ideja kroz izradu poslovnog plana, pokretanju start-up poduzeća, umrežavanju i povezivanju s predstavnicima gospodarstva, financijskih institucija i svih zainteresiranih za komercijalizaciju njihovih poduzetničkih ideja. Okupljanje poduzetnih studenata moguće je i pri Ekonomskom fakultetu u Splitu unutar Studentskog poduzetničkog centra i Studentskog poduzetničkog inkubatora, pri Ekonomskom fakultetu u Zagrebu kroz djelovanje Studentskog poduzetničkog inkubatora, pri Ekonomskom fakultetu u Rijeci kroz djelovanje Studentskog poduzetničkog inkubatora Torpedo te pri Ekonomskom fakultetu u Osijeku koji je zajedno u suradnji s Centrom za poduzetništvo pokrenuo Studentski inkubator SIOS. Svi spomenuti primjeri imaju jedinstveni cilj – uključivanje studenata i promicanje svijesti o značaju i važnosti poduzetništva.

Ekonomski fakultet u Osijeku obrazovanjem i istraživanjem poduzetništva se bavi već dugi niz godina. Na Ekonomskom fakultetu u Osijeku postoji cijela vertikala poduzetničkih programa, pokrenut je Međunarodni, međusveučilišni centar za poduzetničke studije – ICES, te je kolegij Poduzetništvo dostupan i svim ostalim studentima osječkog sveučilišta. Svi poduzetnički programi potiču izgradnju poduzetničkoga ponašanja, osnaživanje poduzetničkih osobina i razvoj poduzetničkih vještina polaznika, primjenjujući pritom različite pedagoške pristupe – dramu, učenje pomoću slučajeva, goste predavače s praktičnim poslovnim iskustvima, podučavanje u timu i drugo. (Oberman Peterka, Alpeza, 2012)

Ekonomski fakultet u Osijeku u suradnji s partnerima iz okruženja organizira i provodi brojne projekte kojima se nastoji poticati razvoj poduzetničkih vještina, educirati polaznike (studente, učenike srednjih škola, nezaposlene osobe i sve zainteresirane) i pružiti savjete pri pokretanju poduzetničkih pothvata. Jedan od zadnjih projekata je i projekt VirtuOS – uspostava Regionalnog centra kompetentnosti u sektoru turizma i ugostiteljstva. U ovom projektu Ekonomski fakultet u Osijeku sudjeluje u izvođenju programa stručnog usavršavanja za nastavnike i mentore iz područja poduzetničkih vještina.

Poduzetničko obrazovanje postaje sve važniji aspekt koji se nastoji uvrstiti na sve razine obrazovanje. Iako postoje još mnogi primjeri dobre prakse u Republici Hrvatskoj, prema gore navedenim primjerima vidljivo je kako jača svijest o važnosti poticanja poduzetničkog obrazovanja u osnovnoškolskom, srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju. Ipak, postoji još puno prostora za rad na razvijanju i jačanju provedbe poduzetničkog obrazovanja putem školskih kurikuluma, radionica i projekata te razvoju partnerstva s različitim dionicima.

6. ZAKLJUČNO RAZMIŠLJANJE

Analizom stanja u Republici Hrvatskoj, može se zaključiti kako se poduzetničko obrazovanje u osnovnoškolskom obrazovanju ponajviše potiče kroz osnivanje školskih zadruga, u srednjoškolskom obrazovanju se provodi putem školskih kurikuluma, dok se u visokoškolskom obrazovanju ono implementira kroz suradnju s različitim dionicima u gospodarstvu u okviru studentskih poduzetničkih inkubatora te kroz mogućnost slušanja poduzetničkih kolegija. No, poduzetničko obrazovanje je i dalje u najvećoj mjeri orijentirano na pokretanje poduzetničkog pothvata, dok se istovremeno nedovoljno razvija poduzetništvo kao temeljna kompetencija koju bi svaki pojedinac trebao imati, bez obzira na izbor karijere. Prema GEM istraživanju (2021) Hrvatska je među lošijim zemljama članicama Europske unije u razvoju poduzetničkih kompetencija kroz obrazovanje. Nadalje, prema rezultatima provedenog PISA istraživanja o financijskoj pismenosti Hrvatska se nalazi ispod prosjeka promatranih zemalja u Europi. Rezultati pokazuju kako veliki broj srednjoškolaca nema razvijene osnovne vještine rješavanja problema, a koja se smatra jednom od glavnih poduzetničkih kompetencija (Europska komisija, 2016)

Stoga bi trebalo raditi na jačanju vještina koje su predložene okvirom EntreComp. Prije svega, potrebno je odgajati poduzetnost i poduzetnički mentalitet još od rane osnovnoškolske dobi te razvijati i oblikovati poduzetničke stavove i vještine kao što su inovativnosti, poticati ih na preuzimanje odgovornosti i jačanje poduzetničke samoefikasnosti. Osim toga, potrebno je jačati vještine rada u timu i fleksibilnosti na promjene u okruženju te poticati mlađe naraštaje da nauče razmišljati izvan okvira ponuđenog. Nadalje, nužno je osluškivati tržište i kroz poduzetničko obrazovanje odgovoriti na zahtjeve za potrebnim poduzetničkim kompetencijama.

Za uspješno razvijanje poduzetničkih kompetencija potrebna je suradnja svih aktera, od odgojnih i obrazovnih ustanova, poduzetničkih potpornih institucija, do ministarstava i tržišta rada.

STRENGTHENING ENTREPRENEURIAL COMPETENCES THROUGH EXAMPLES OF GOOD PRACTICE

Ružica Stanić, MSc

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek
Trg Ljudevita Gaja 7, 31000, Osijek
E-mail: ruzica.stanic@efos.hr

Marija Ileš, MSc

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek
Trg Ljudevita Gaja 7, 31000, Osijek
E-mail: marija.iles@efos.hr

Assoc. prof. **Julia Perić**, PhD

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek
Trg Ljudevita Gaja 7, 31000, Osijek
E-mail: julia.peric@efos.hr

ABSTRACT

The focus of entrepreneurship ceases to be exclusively that of starting a business venture. Entrepreneurship is increasingly seen as competence that is needed to help young people, regardless of which career path they choose, in order to cope with the changes and challenges that the whole world is currently facing. Entrepreneurship as a competence should especially be promoted through education, whose role is to develop skills and abilities which are necessary for personal and professional development. That is why the development of entrepreneurship education in the last twenty years has been one of the main goals of the European Union and its Member States. The reason for the growing interest in entrepreneurship education is the awareness that by encouraging entrepreneurial thinking, young people are directed to proactive and responsible action and management of their own lives and professional careers. Entrepreneurial education enables individuals to develop skills that will make them more independent, assertive, better prepared for change, and able to respond to the increasingly challenging demands of the environment. For the purposes of this paper, examples of good practice in Europe and in the Republic of Croatia were investigated at the primary, secondary and higher education level, which aim to develop entrepreneurial competencies. A comparative analysis of examples of good practice in encouraging entrepreneurship education can serve as a good basis for improving existing and developing new entrepreneurship education programs.

Keywords: entrepreneurship; entrepreneurship education; EntreComp

LITERATURA

1. Agencija za odgoj i obrazovanje (2014). *Kako uvesti poduzetništvo kao izborni predmet u hrvatske gimnazije*. Preuzeto s <https://www.azoo.hr/strucni-skupovi-arhiva/poduzetnitvo-kao-izborni-predmet-u-gimnazijama-2/> (21.2.2022.)
2. Agencija za strukovno obrazovanje (2009). *Vježbenička tvrtka – vrata u svijet poduzetništva* (priručnik za nastavnike). Preuzeto s <https://www.asoo.hr/UserDocImages/Dokumenti/Vjezbenicka%20tvrtka-web.kon.pdf> (21.2.2022.)
3. Alain, F., Kariv, D. i Matlay, H. (2019). *The Role and Impact of Entrepreneurship Education*. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/333306855_The_Role_and_Impact_of_Entrepreneurship_Education (29.11.2021)
4. Brčić, R., Klačmer Čalop, M. i Brodar, K. (2011). Uloga učenja u poduzetništvu. *Učenje za poduzetništvo*, 1(1), str. 117-127.
5. Chell, E. (2013). Pregled vještina i poduzetničkog procesa. *International Journal of Entrepreneurship Behavior and Research*, 19(1), str. 6-31.
6. Costagliola, H. (2021). *Why Entrepreneurship Is Important to the Economy*, Investopedia Business leaders. Preuzeto s <https://www.investopedia.com/articles/personal-finance/101414/why-entrepreneurs-are-important-economy.asp> (29.11.2021.)
7. Europska komisija (2006). *Entrepreneurship Education in Europe: Fostering Entrepreneurial Mindsets through Education and Learning*. Preuzeto s http://www.alerteducation.eu/files/oslo_report_final_2006.pdf (29.11.2021.)
8. Europska komisija (2006). *Oslo agenda za učenje za poduzetništvo*. Preuzeto s <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/17642/attachments/1/translations/en/renditions/pdf> (01.12.2021.)
9. Europska komisija (2010). *Strategija Europa 2020*. Preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:em0028&from=HR> (29.11.2021.)
10. Europska komisija (2012). *Promišljanje obrazovanja: ulaganje u vještine za bolje socio-ekonomske rezultate*. Preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52012DC0669> (30.11.2021)
11. Europska komisija (2016). *Poduzetničko obrazovanje u školama u Europi*. Preuzeto s http://publications.europa.eu/resource/cellar/74a7d356-dc53-11e5-8fea-01aa75ed71a1.0013.01/DOC_1 (20.2.2022)
12. Europska komisija (2018). *EntreComp into Action. Get inspired, make it happen*. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/323557278_EntreComp_into_Action_get_inspired_make_it_happen (01.12.2021.)
13. Europski socijalni fond (2021). *Izvršnost i učinkovitost u visokom obrazovanju u polju ekonomije – E4*. Preuzeto s <http://hkoe4.eu/index.php/2021/11/03/predstavljajanje-podrucja-poduzetnistvo/> (02.12.2021.)
14. Fakultet ekonomije i turizma Dr. Mijo Mirković (n. d.). *Studentski poduzetnički inkubator – SPIN*. Preuzeto s https://fet.unipu.hr/fet/za_studente/spin (22.2.2022.)
15. Ferik Novaković, M. i Bogdanović, M. (2011). Razvoj poduzetničke kompetencije kroz korištenje poslovnih simulacija. *Učenje za poduzetništvo*, 1(1), str. 141-154.
16. Finisterra do Paço, A. M. & Palinhas, M. J. (2011). Teaching entrepreneurship to children: a case study. *Journal of Vocational Education & Training*, 63(4), str. 593-608. doi: 10.1080/13636820.2011.609317

17. Fürstenau, B., Pilz, M. & Gonon, P. (2014). The Dual System of Vocational Education and Training in Germany – What Can Be Learnt About Education for (Other). *Professions International handbook of research in professional and practice-based learning*, str. 427-460. doi: 10.1007/978-94-017-8902-8_16
18. GEM (2017a). *About GEM*. Preuzeto s <https://www.gemconsortium.org/> (29.11.2021.)
19. GEM (2021). *Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report*. Preuzeto s <https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report> (07.03.2022)
20. Gibb, A. (2003). In Pursuit of a New 'Enterprise' and 'Entrepreneurship' Paradigm for Learning: Creative Destruction, New Values, New Ways of Doing Things and New Combinations of Knowledge. *International Journal of Management Reviews*, 4, str. 1-40. doi: 10.1111/1468-2370.00086
21. Hahn, D., Minola, T., Van Gils A. & Huybrechts J. (2017). Entrepreneurial education and learning at universities: exploring multilevel contingencies, *Entrepreneurship & Regional Development*, 29(9-10), str. 945-974. doi: 10.1080/08985626.2017.1376542
22. Hermann, F., Korunka, C., Lueger, M. & Mugler, J. (2005). Entrepreneurial orientation and education in Austrian secondary schools: Status quo and recommendations. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 12(2), str. 259-273. doi: 10.1108/14626000510594647
23. Hou, F., Yu S., Lu, M. & Qi, M. (2019). Model of the Entrepreneurial Intention of University Students in the Pearl River Delta of China. *Frontiers in Psychology*, 10, str. 1-16. doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00916>
24. Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva. Preuzeto s <https://huuz.hr/o-nama/> (21.2.2022.)
25. Huđek, I. i Širec, K. (2019). Razvoj poduzetničkog potencijala kroz obrazovanje za poduzetništvo. *Ekonomika misao i praksa*, (1), str. 53-78.
26. Jagodić, L. i Seršić, N. (2012). Učenička zadruga kao model poduzetništva. *Učenje za poduzetništvo*, 2(1), str. 193-200.
27. Leon, R. D. (2017). Developing Entrepreneurial Skills. An Educational and Intercultural Perspective. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 13, str. 97-121. doi: 10.7341/20171346
28. Lynch, M., Kamovich, U., Longva, K. K. & Steinert, M. (2021). Combining technology and entrepreneurial education through design thinking: Students' reflections on the learning process. *Technological Forecasting and Social Change*, 164. doi: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.06.015>
29. Miljković Krečar, I. (2010). Razvoj poduzetničkih kompetencija u sustavu cjeloživotnog obrazovanja. *Napredak*, 151(3-4), str. 417-432. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82718> (01.12.2021.)
30. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2021). *Nastavni planovi/Kurikulumi - Strukovne škole*. Preuzeto s <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/srednjoskolski-odgoj-i-obrazovanje/nastavni-planovi-kurikulumi-strukovne-skole/1094> (22.2.2022.)
31. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2010). *Strategija učenja za poduzetništvo*. Preuzeto s https://www.hzz.hr/UserDocsImages/Strategija_ucenja_za_poduzetnistvo_2010-2014.pdf
32. Neck, H. M. & Greene P. G. (2011). Entrepreneurship Education: Known Worlds and New Frontiers. *Journal of Small Business Management*, 49(1), str. 55-70. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1540-627X.2010.00314.x>
33. Oberman Peterka, S. (2008). Poduzetnička sveučilišta u funkciji efektivne diseminacije intelektualnog vlasništva sveučilišta (doktorska disertacija). Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku

34. Oberman Peterka, S. i Alpeza, M. (2012). Koncept poduzetničkog obrazovanja – primjer međunarodnog centra za poduzetničke studije sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, *Ekonomski vjesnik*, XXVI(1), str. 93-104.
35. Oberman Peterka, S., Anamarija, D., i Perić, J. (2016). Poduzetničko obrazovanje – put ka stvaranju zapošljivih i konkurentnih mladih ljudi. *Praktični menadžment*, 7(1), str. 23-27.
36. OECD (2015). *Entrepreneurship in education: what, why, when, how*. Preuzeto s https://www.oecd.org/cfe/leed/BGP_Entrepreneurship-in-Education.pdf (30.11.2021)
37. OECD Skills Studies (2019). *Supporting Entrepreneurship and Innovation in Higher Education in Austria*. Preuzeto s https://heinnovate.eu/sites/default/files/oecd_ec_supporting_entrepreneurship_and_innovation_in_higher_education_in_austria.pdf (29.11.2021.)
38. Peklić, J. i Vujatović, D. (2012). Obrazovanje za poduzetništvo u dječjim vrtićima. *Učenje za poduzetništvo*, 2(2), str. 217-222.
39. Prva gimnazija (2021). *Školski kurikulum I. Gimnazije*. Preuzeto s <https://www.prva.hr/wp-content/uploads/2021/09/kurikulum-2021-1.pdf> (22.2.2022.)
40. Sedlan König, LJ. (2013.). Poduzetnička kompetencija kao izvor konkurentnosti studenata na tržištu rada, *Ekonomski vjesnik*, XXVI(1), str. 57-70.
41. Vlada Republike Hrvatske (2010). *Strategija učenja za poduzetništvo 2010.-2014*. Preuzeto s https://www.hzz.hr/UserDocsImages/Strategija_ucenja_za_poduzetnistvo_2010-2014.pdf (29.11.2021.)
42. Strukovna škola Virovitica (2021). *Školski kurikulum za šk. god. 2021/2022*. Preuzeto s <https://www.ssv.hr/files/godisnji-plan-i-program-i-kurikulum/%C5%A0kolski%20kurikulum%202021-2022.pdf> (21.2.2022.)
43. Svensson, T. & Gunnarsson, S. (2012). A Design-Build-Test Course in Electronics Based on the CDIO Framework for Engineering Education. *The International Journal of Electrical Engineering & Education*, 49(4), str. 349–364. doi: <https://doi.org/10.7227/IJEE.49.4.1>
44. Sveučilište u Splitu (n. d.). *Studentski poduzetnički inkubator*. Preuzeto s <http://spi.efst.hr/> (22.2.2022.)
45. Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet (n. d.). *Studentski poduzetnički inkubator*. Preuzeto s <https://www.efzg.unizg.hr/studentski-poduzetnicki-inkubator-10434/10434> (22.2.2022.)
46. Svjetski ekonomski forum (2020). *The Future of Jobs Report 2020*. Preuzeto s https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf (06.3.2022)
47. Škola poduzetničke konkurentnosti na tržištu rada za gimnazijalce. Preuzeto s www.poduzetnistvo.prva.hr (21.2.2022.)
48. Thorsteinsson, G. & Denton, H. G. (2003). The development of Innovation Education in Iceland: a pathway to modern pedagogy and potential value in the UK. *Journal of Design & Technology Education*, 8(3), str. 172-179.
49. Vrančić, M., Lovrenčić, S. i Novosel, D. (2011). Senzibilizacija učenika i učitelja za uvođenje obrazovanja za poduzetništvo u osnovne škole. *Učenje za poduzetništvo*, 1(1), str. 289-295.
50. Wach, K. (2008). Entrepreneurship Education in Poland. *ERENET Profile*, III(3), str. 36-45.
51. Wei, X., Liu, X. & Sha, J. (2019). How Does the Entrepreneurship Education Influence the Students' Innovation? Testing on the Multiple Mediation Model. *Front. Psychol.*, 10, str. 1-10. doi: 10.3389/fpsyg.2019.01557
52. Živić, T., Mesić Škorić, M. (2011). Stjecanje kompetencija kao ključnog činitelja u obrazovanju za poduzetništvo. *Učenje za poduzetništvo*, 1(1), str. 311-320.